

บทที่ 5

ผลกระทบ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ต่อความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ

เนื่องจากในบทที่ 4 ผู้ศึกษาได้พูดถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม ซึ่งการอพยพก็เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาด้วย และที่สำคัญก็คือส่งผลให้ประชาชนท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตอย่างมาก จากเดิมที่ความเป็นอยู่ของชาวบ้านต้องพึ่งพาการทำการเกษตรแบบยังชีพและทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นการดำรงชีวิตที่ต้องขึ้นอยู่กับการผลิตแบบพึ่งพาตลาดและการรับจ้างเมื่อมีการทำเหมืองแร่ขึ้นมา โดยเฉพาะผู้หญิงถูกผลักดันให้ออกมาทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัวมากขึ้น นอกจากจะมีหน้าที่รับผิดชอบงานบ้านและงานไร่-นา

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้หญิงจะมีโอกาสหารายได้มาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวมากขึ้น แต่พวกเธอก็ยังมีสถานภาพที่เป็นรองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศภาวะ และในความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทและชาวบ้าน นอกจากนี้ หน่วยงานสำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งของโครงการชุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปน ซึ่งเข้ามาทำงานร่วมกับชาวบ้านใน 9 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่แห่งนี้ คือ “แผนองค์กรการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” โดยได้ดำเนิน “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่ชาวบ้านและพัฒนาชุมชน” ดังนั้น ในบทที่ 5 จะเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบของ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ/เพศภาวะว่าส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้หญิงและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย หรือไม่ อย่างไร โดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและบทบาทของพวกเธอในโครงการย่อยต่าง ๆ ภายใต้โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนนี้

ในบทที่ 5 จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของโครงการดังกล่าว วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย โครงการย่อยต่างๆ และขั้นตอนการดำเนินงาน รวมทั้ง ผลจากการดำเนินโครงการ และการวิเคราะห์ผลของการดำเนินโครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ด้วยแนวพินิจของ GAD

5.1 โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

“โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นภายใต้ข้อสัญญาระหว่างรัฐบาลและบริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนทำโครงการเหมืองแร่แห่งนี้ เนื่องจากบริษัทได้มีพันธะสัญญากับรัฐบาล ส.ป.ป.ลาว ว่า เมื่อบริษัทเข้ามาดำเนินธุรกิจในพื้นที่ดินนี้แล้วต้องช่วยพัฒนาทั้งพื้นที่และชุมชน บริษัทมินเมทัล-ลันซัง จำกัด (MMG-LXML) ได้มีข้อตกลงกับรัฐบาลว่าเมื่อได้รับสัมปทานเหมืองแร่แล้วทางโครงการจะไม่มองแค่ผลประโยชน์ของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องมีการจัดตั้งโครงการพัฒนาท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนด้วย โดยเฉพาะการสร้างกิจกรรมให้กับหมู่บ้านที่อยู่รอบๆ โครงการที่ได้ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายออกจากหมู่บ้านเดิมให้ไปตั้งบ้านอยู่ในที่อื่นเนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านเดิมนั้นเป็นเขตพื้นที่ที่จะมีการขุดค้นแร่ ดังนั้นเมื่อมีการโยกย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่เดิม ทางโครงการจึงมีข้อสัญญาว่าจะต้องพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงทำข้อตกลงไว้ว่าบริษัทที่ได้รับสัมปทานจะต้องจัดทำโครงการสนับสนุนกลุ่มชาวบ้านของเหมือง เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น เสริมสร้างอาชีพให้ชาวบ้าน (สร้างสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น เพราะเข้าไปซื้อ/เช่าที่ทำกินของชาวบ้าน) และเพื่อเป็นการพัฒนาทั้งบุคลากรและการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในเมืองนั้นรวมไปถึงประชาชนในทั่วประเทศ ด้วย จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวทำให้เกิดมี 5 โครงการย่อย คือ โครงการกองทุนออมทรัพย์ โครงการปลูกผัก โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมทอผ้าและตัดเย็บ โครงการเลี้ยงสัตว์ และโครงการใกล้เคียงขึ้นมาเพื่อเยียวยาช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นจากการที่ต้องย้ายออกจากพื้นที่เดิมที่อยู่ ต้องยกพื้นที่ทำกินให้ทางเหมือง บ้านอยู่ในพื้นที่ที่ทางเหมืองต้องมาทำการสำรวจหรือขุดเจาะ

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่า รัฐบาล ส.ป.ป.ลาว และทางบริษัทได้มีข้อตกลงกันว่าเมื่อดำเนินโครงการในลาวแล้วต้องมีแผนหรือโครงการที่จะต้องพัฒนาท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย โครงการขุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปนก็ได้มีโครงการพัฒนาที่ให้การส่งเสริมพัฒนาชุมชนที่เรียกว่า “โครงการพัวพันและพัฒนาท้องถิ่น” ที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านทรัพย์สินและทางด้านการคำแนะนำ ในการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้าน แต่ละปีโครงการนี้จะให้เงินทุนในทุกๆ ปีและมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่ที่ทางโครงการมีต่อประชาชน ดังนี้

- ก) ปี 2003 ได้ 96.000 ดอลลาร์สหรัฐ
- ข) ปี 2004 ได้ 200.000 ดอลลาร์สหรัฐ
- ค) ปี 2005 ได้ 300.000 ดอลลาร์สหรัฐ
- ง) ปี 2006 ได้ 400.000 ดอลลาร์สหรัฐ
- จ) ปี 2007 ได้ 500.000 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อๆ ไปจนหมดการผลิตทอง-ทองแดง¹

แต่จากการตั้งข้อสังเกตในงานของ คำควน พบว่า กองทุนดังกล่าวที่มอบให้เพื่อใช้ในการพัฒนาเมืองวิไลบูลี ถือว่า “เป็นจำนวนเล็กน้อยมาก เมื่อเทียบกับระดับการลงทุนของต่างชาติในเมืองแห่งนี้ และมูลค่าการส่งออกทองคำและทองแดงและที่สำคัญยังเป็นจำนวนเงินที่ต่ำกว่างบประมาณจากรัฐบาลสำหรับการพัฒนาเมืองนี้” (Damdouane Khouangvichit, 2010: 70)

นอกจากนี้ กอปรกับรัฐบาลยังมีนโยบายที่มุ่งสร้างประชาชนลาวให้มีสิทธิเท่าเทียมกันในทุกด้าน ดังนั้นใน การประชุมใหญ่ผู้แทนแม่หญิงลาวครั้งที่ 3 จัดขึ้นใน ค.ศ. 1993 ซึ่งการประชุมใหญ่ผู้แทนแม่หญิงลาวทั่วประเทศครั้งนี้ ได้ปรับปรุงแผนงานยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้หญิงให้มีลักษณะกว้างขวางมากขึ้น โดยเน้นการปฏิบัติงานสำคัญหลัก ๆ เช่น เน้นการบูรณาการผู้หญิงเข้าสู่ขบวนการพัฒนา โดยมุ่งเพื่อการลดทอนการทำงานของหนักของผู้หญิง ส่งเสริมการสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัวเพื่อยกระดับคุณภาพการดำรงชีวิตของประชากรในชนบท โดยเฉพาะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิง ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญดังต่อไปนี้

1. ยกระดับการศึกษาและประสบการณ์ของผู้หญิงชนบทและผู้หญิงชาติพันธุ์
2. ส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อสร้างโอกาสให้แก่ผู้หญิงได้มีงานทำ
3. พยายามส่งเสริมผู้หญิงให้ได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนช่วยเหลือมากขึ้น
4. ปกป้องผลประโยชน์และสิทธิของผู้หญิงทางด้านกฎหมาย
5. ผลักดันนโยบายของรัฐในการปฏิบัติสิทธิความเสมอภาค และบริหารจัดการเลือกปฏิบัติทางเพศภาวะ และส่งเสริมให้แม่หญิงสร้างตั้งสมาคมนักวิชาชีพสำหรับผู้หญิง โดยมีสหพันธ์แม่หญิงลาวเป็นที่ปรึกษา (สุนทราวุธชะชะม่อ, 1993)

¹ เอกสาร โครงการเหมืองเซโปน

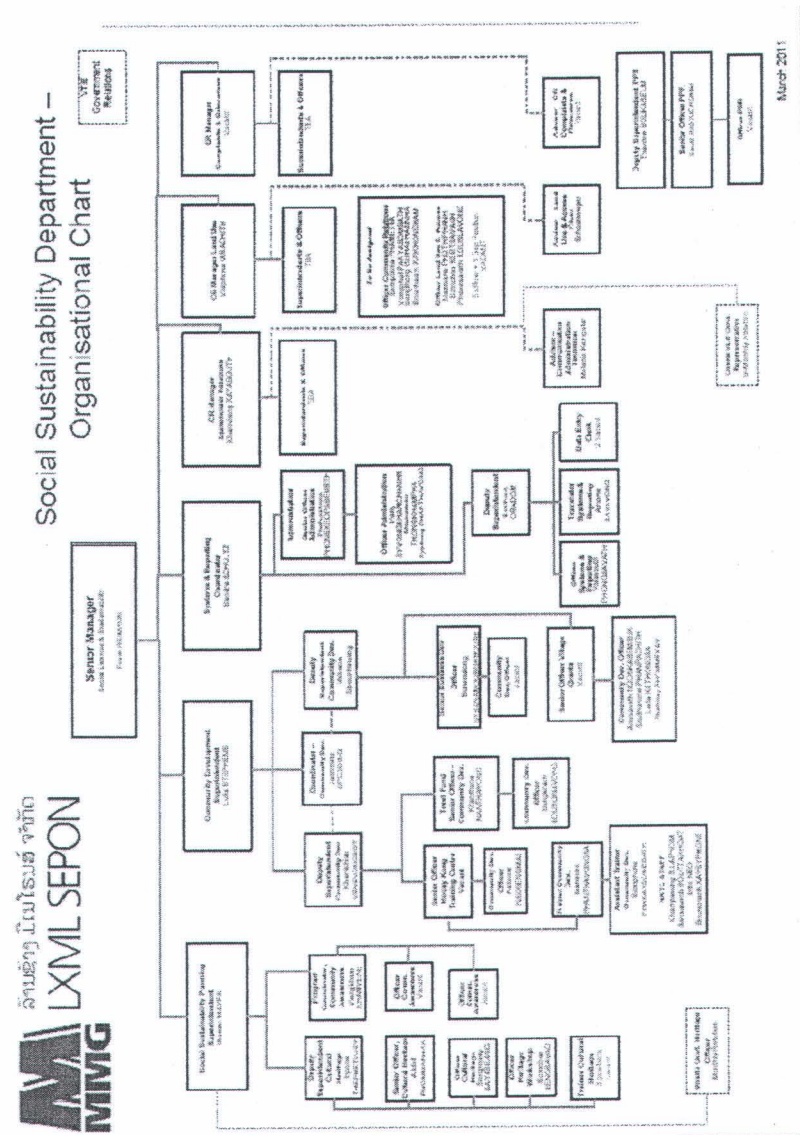
ดังนั้น โครงการพัฒนาต่างๆ ในส.ป.ป.ลาว ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชน จะต้องคำนึงถึงการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และการเสริมสร้างอำนาจให้แก่ผู้หญิง ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งโครงการพัฒนาเองก็พยายามจะบูรณาการมุมมองเพศภาวะเข้าไปในการดำเนินโครงการพัฒนาโดยกำหนดให้ผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการย่อยทั้งหมด แต่ถ้าหากผู้ชายสนใจจะเข้าร่วมโครงการก็จะรับพิจารณาเช่นกัน ซึ่งเมื่อไม่นานมานี้มีผู้ชายร่วมในโครงการกองทุนออมทรัพย์เท่านั้น “วัตถุประสงค์ในระยะสั้นคือ เพื่อสนับสนุนผู้หญิงให้มีรายได้และให้โอกาสในการสร้างรายได้แก่ชาวบ้านที่สามารถเข้าไปทำงานกับบริษัทได้โดยตรง ส่วนวัตถุประสงค์ในระยะยาวก็คือ เพื่อปรับปรุงสถานภาพของผู้หญิงให้ดีขึ้น โดยส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรซึ่งทำงานเพื่อให้ผู้หญิงสามารถขอเงินเลี้ยงชีพได้ และสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้หญิงมากขึ้น โดยปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น” (Damdouane Khouangvichit, 2010: 70-71)

โครงการชุดคั่นบ่อทอง-ทองแดงเซโปนได้เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของลาวผ่านการใช้จ่ายสินค้าและการบริการของลาว การจ้างงาน การฝึกอบรม โครงการงานการพัฒนาชุมชนผ่านกองทุนออมทรัพย์เซโปน การปรับปรุงพื้นฐานโครงสร้าง การสร้างธุรกิจให้กับชุมชนเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน รวมทั้งสร้างและปรับปรุงสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์

5.1.1 โครงสร้างการบริหาร “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ของเหมืองเซโปน

แผนก “Social Sustainability Department Organization” หรือที่คนทำงานในเหมืองเรียกกันสั้นๆ ว่า แผนก “SOSU” และในภาษาลาวเรียกว่า “แผนกองค์กรการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มีพนักงานปฏิบัติหน้าที่ทั้งหมดประมาณ 71 คน โดยมีหัวหน้าใหญ่ 1 คน เป็นชาวออสเตรเลีย และแบ่งออกเป็น 6 ฝ่าย ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้าควบคุมที่มีทั้งชาวออสเตรเลียและชาวลาวดูแลอยู่ ซึ่งแผนกนี้เป็นแผนกที่ใกล้ชิดและเป็นที่รู้จักของประชาชนชาวเมืองวิไลบูลีอย่างมาก เพราะในแต่ละวันพนักงานแผนกนี้ต้องได้ออกไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านวันละหลายรอบ แล้วแต่กรณีและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งหน่วยงานนี้จะเป็นผู้ช่วยไกล่เกลี่ยหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งระหว่างเหมืองกับชาวบ้าน หรือแม้กระทั่งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านเอง นอกจากนั้นแผนกนี้ยังเป็นหน่วยงานแรกที่เข้าไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้าน ชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ

ตามแผนภาพด้านล่างจะสังเกตได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้หญิงใน “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” นี้ยังมีน้อยมากและมีจำนวนผู้หญิงที่อยู่ในระดับหัวหน้าเพียงคนเดียวเท่านั้น (ซึ่งเรียนจบมาจากประเทศออสเตรเลีย) หมายความว่า อำนาจในการตัดสินใจและการกำหนดแผนการดำเนินงานต่างๆ จึงเป็นของผู้ชาย แต่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จก็คือหัวหน้าชาวออสเตรเลียนั่นเอง

ที่มา: เอกสารแผนกพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เดือนมีนาคม ปีค.ศ. 2011

ภาพที่ 5.1 ภาพแผนผังหน้าที่ของแผนกองค์กรพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

5.1.2 พื้นที่โครงการพัฒนาเซโปน (SPDA)

ชุมชนที่ผู้ศึกษาจะใช้เป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้เรียกว่า “พื้นที่พัฒนาเซโปน” มีทั้งหมด 9 หมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ในอาณาเขตของเมืองวิละบุลี แขวงสะหวันนะเขต และได้รับผลกระทบจากการขั้นตอนการสำรวจจุดค้นเหมืองทองและทองแดง ประกอบด้วยหมู่บ้านที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ได้แก่ หมู่บ้านวังยางและหมู่บ้านนาอุใหม่ หมู่บ้านเดิม ได้แก่ หมู่บ้านหนองกะแด้ง หมู่บ้านโนนสมบุญ หมู่บ้านโนนสะอาด หมู่บ้านโพนสะอาด หมู่บ้านปาดง หมู่บ้านเวียง และหมู่บ้านเมืองหลวง

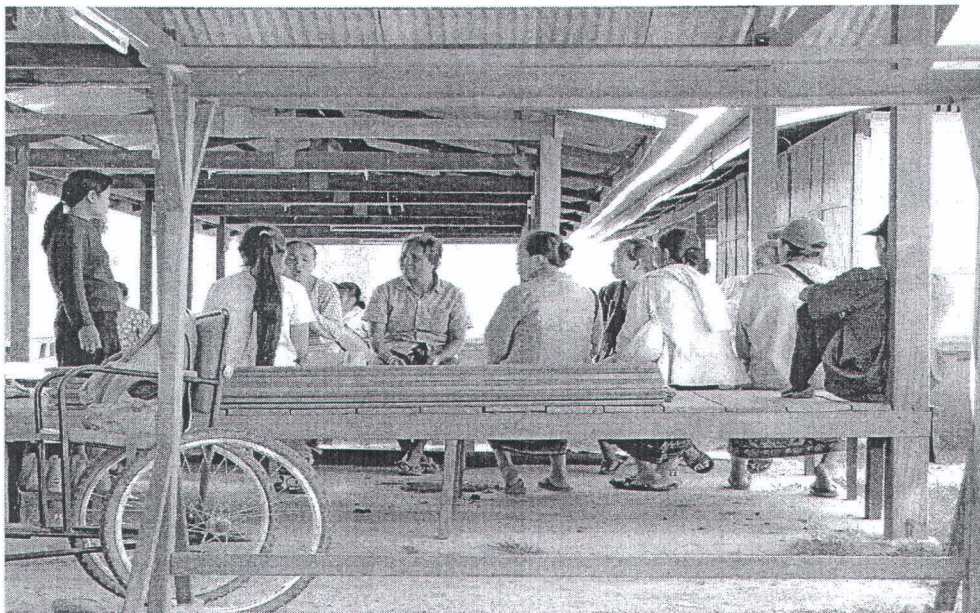
ความเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตของพวกเขาในปัจจุบันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์นี้ ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างของพื้นที่คือ หมู่บ้านวังยาง หมู่บ้านนาอุใหม่ จะเป็นหมู่บ้านที่อยู่บนเขา แต่หมู่บ้านที่เหลืออีก 7 หมู่บ้านจะอยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะหมู่บ้านเมืองหลวงจะอยู่พื้นที่ต่ำที่สุดเพราะมีน้ำท่วมทุกปี และยังเป็นชุมชนที่มีอายุมาอย่างยาวนานสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนบางหมู่บ้านมีอายุถึง 300-400 ปี มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันหลายกลุ่ม ได้แก่ ลาวเทิงและผู้ไท เนื่องจากเป็นกลุ่มที่สองชนเผ่าอยู่ร่วมกัน แต่ 9 หมู่บ้านที่ผู้ศึกษาสนใจศึกษานี้มีจารีตประเพณีที่คล้ายคลึงกัน หมู่บ้านส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในป่าและหุบเขาที่ห่างไกลถนนและมีความลำบากในการเดินทางสัญจรไปมาพอสมควร แต่อยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ มีแม่น้ำไหลผ่าน ซึ่งชุมชนได้ใช้ในการอุปโภคและบริโภค เนื้อดินมีคุณภาพดี เนื้อที่กว้างขวาง เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ในเอกสารของหมู่บ้านปาดงในตอนหนึ่งชาวบ้านได้พูดว่า “ประชาชนมีอาชีพหลักคือทำไร่ปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าวได้เยอะเพราะดินยังดีอยู่จึงสามารถเก็บไว้กินได้ตลอดปี” ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพดินเมื่อก่อนได้อย่างดี

5.2 โครงการย่อยของโครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนมีหลายหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการพัฒนาการดำรงชีวิตของประชาชน การศึกษา ผลกระทบ วัตถุโบราณ ฯลฯ แต่ผู้ศึกษาเลือกมา 5 โครงการย่อยที่เจ้าหน้าที่เหมืองต้องรับผิดชอบหลักเพราะส่งผลต่อชาวบ้านโดยตรงได้แก่ โครงการกองทุนออมทรัพย์ โครงการปลูกผัก โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า และตัดเย็บ โครงการเลี้ยงสัตว์ และโครงการไถ่เกวียน เพราะเป็นโครงการที่สร้างทางเลือกด้านอาชีพให้แก่ชาวบ้านเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

5.2.1 โครงการกองทุนออมทรัพย์

โครงการกองทุนออมทรัพย์ ตั้งขึ้นในแต่ละหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการขุดค้นแร่ทอง-ทองแดงฯ เป็นส่วนใหญ่แต่หมู่บ้านที่ไม่ได้รับผลกระทบก็สามารถเข้าร่วมได้ ในปีค.ศ. 2009 มีสมาชิกโครงการฯ รวม 25 หมู่บ้าน² วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการเพื่อมอบกองทุนให้แก่ชาวบ้านเพื่อใช้ในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ของตนเอง โดยมีหัวหน้ากลุ่มโครงการแต่ละหมู่บ้านบริหารจัดการซึ่งมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านเอง และมีเจ้าหน้าที่ของเหมืองแร่คอยควบคุมอยู่ด้วย กองทุนนี้จะช่วยเหลือชาวบ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของครอบครัว เพื่อช่วยยกระดับการดำรงชีวิตให้ดีขึ้นและลดความยากจนในสังคม สมาชิกจะมีเงินเก็บสะสมไว้เป็นของตนเองในอนาคต สร้างความสามัคคีและทำให้เกิดมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้สมาชิกรู้จักประหยัด รู้จักวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว เพื่อผลักดันให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดความตื่นตัวในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนของตนเอง สามารถพึ่งตัวเองได้ นอกจากนี้ยังเป็นกองทุนที่จะช่วยแก้ไขเมื่อเจ็บป่วยและด้านอื่นๆ

ภาพที่ 5.2 ภาพการรวมกลุ่มปรึกษาเกี่ยวกับเงินออมทรัพย์ของกลุ่มออมทรัพย์

²จากการรายงานและเอกสารของเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงาน โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ลักษณะกองทุนออมทรัพย์คือการให้ผู้ประกอบการรายย่อยกู้ยืมไปประกอบธุรกิจ การผลิต หรือการเกษตร โดยมีดอกเบี้ยตามที่โครงการกำหนด จากการสอบถาม นางอุ่น ชาวบ้าน หมู่บ้านวังยาง หนึ่งในผู้กู้ยืมเงินจากโครงการกองทุนออมทรัพย์ พบว่า

“ถ้าชาวบ้านทั่วไปกู้ยืมจะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน แต่ถ้ากู้ยืมไปค้าขายจะต้องเสียดอกเบี้ย ร้อยละ 5 ต่อเดือน ถ้ากู้ยืมไปทำการผลิตจะต้องเสียดอกเบี้ย ร้อยละ 10 ต่อเดือน”

(สัมภาษณ์ นางอุ่น หมู่บ้านวังยาง วันที่ 3 พฤศจิกายน ปีค.ศ. 2009)

ในการกู้เงินนั้นสมาชิกทุกคนสามารถกู้ยืมได้ไม่จำกัดวงเงิน แต่ต้องบอกเหตุผลและจำนวนเงินในการกู้ยืมกับหัวหน้ากลุ่มซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น หลังจากนั้นก็จะให้เจ้าหน้าที่เหมือนพิจารณาในขั้นตอนสุดท้าย

ในโครงการกองทุนออมทรัพย์จะเห็นว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการกู้ยืม เพื่อนำเงินมาลงทุนทำธุรกิจหรือทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อครอบครัวและตัวเอง ส่วนผู้ชายมีหน้าที่ในการตัดสินใจว่าจะยืมหรือไม่ และยังมีส่วนช่วยในการใช้จ่ายเงินที่กู้ยืมมา สำหรับขั้นตอนการชำระหนี้ นั้นโดยทั่วไปผู้หญิงต้องรับภาระในการหาเงินมาคืนให้กับกองทุนจากการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ร่วมกลุ่มออมทรัพย์หลายๆ คนพบว่า ที่พวกเธอมาเข้าร่วมโครงการนี้เพราะต้องการที่จะนำเงินไปลงทุนทำอาชีพส่วนตัวโดยไม่ต้องพึ่งพิงระบบเงินเดือนเพียงอย่างเดียว และต้องการหาอาชีพเสริมนอกจากงานที่ทำประจำอยู่แล้ว ที่สำคัญคือไม่ต้องการ “แบมือขอเงิน” สามีย่อยอย่างเดียวแต่ต้องการหาเงินด้วยตัวเองเพื่อใช้สอยส่วนตัวบ้าง แต่ก่อนจะตัดสินใจมากู้ยืมเงินจากกองทุนฯ ก็ต้องขออนุญาตสามีก่อนเพราะถ้าเกิดปัญหาในอนาคตจะได้ช่วยเหลือกัน ซึ่งสามีบางคนก็คัดค้านในตอนแรกแต่สุดท้ายก็ต้องยอมเพราะทนผู้หญิงรบเร้าไม่ไหว เมื่อผู้หญิงได้รับเงินกู้ไปแล้วผู้ชายก็ขอมีส่วนร่วมในการใช้จ่ายเงินก่อนหน้านี้ด้วยและถือว่าเป็นเงินกองกลางสามารถใช้ร่วมกันได้ทั้งครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ นางดา ชาวบ้านหมู่บ้านปาดง เธอมีหน้าที่เลี้ยงลูก และทำงานบ้านรับผิดชอบในครัวเรือน ส่วนสามีนั้นทำงานในเมือง ซึ่งได้ถามเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินเพื่อมาทำธุรกิจ เธอได้เล่าให้ฟังว่า

“ฉันมีความตั้งใจอยากกู้เงินเพื่อมาตั้งร้านขายของชำเล็กๆ หน้าบ้านเพื่อหารายได้เสริมนอกจากเลี้ยงลูกอยู่บ้าน ก็เลยถามสามีว่าเห็นด้วยไหม เขาก็บอกว่าเห็นด้วย ฉันก็เลยดำเนินเรื่องในการกู้ยืม พอได้เงินมาก็แบ่งมาทำร้านและซื้อของต่างๆ แต่พอได้กำไรในการขายของสามีก็มาเอาไปซื้อนั่นซื้อนี่บ้าง บางครั้งก็ไม่มีเงินพอจ่ายค่าดอกเบี้ยด้วยซ้ำต้องขอม่อนผันไป

ฉันก็เลยใช้วิธีขออนเงินบ้างหรือ ไม่ก็เอาผักในสวนออกมาขายหน้าร้านบ้าง
เพื่อหารายได้เพิ่มให้พ่อค้าดอกเบี้ยในแต่ละเดือน”

(สัมภาษณ์ นางดา หมู่บ้านปาดง เมื่อวันที่ 24 เมษายน ปีค.ศ. 2011)

แม้กองทุนออมทรัพย์จะพยายามยกระดับความมั่นคงและสร้างความหลากหลาย
ทางด้านอาชีพให้แก่ชุมชน และส่งเสริมให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อประกอบอาชีพมาก
ขึ้น เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองให้ผู้หญิงได้มากขึ้น แต่เมื่อมองจากมุมมองเพศภาวะและการ
พัฒนา (GAD) แล้วกลับเห็นว่าอำนาจต่อรองของผู้หญิงนั้นยังอยู่ในระดับต่ำ เพราะว่าการตัดสินใจ
ทั้งในการกู้ยืมหรือใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ นั้นยังเป็นอำนาจของผู้ชาย มีหน้าซ้ำผู้หญิงยังต้องแบก
รับภาระในการใช้เงินที่ขมไปด้วย และถึงแม้จะมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นในบางเรื่อง เช่น
ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า ค่าเรียนลูก ฯลฯ แล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้มีอำนาจตัดสินใจในเรื่อง
สำคัญๆ ทั้งในบ้านและนอกบ้านได้เลย

ในการสัมภาษณ์ผู้หญิงคนหนึ่งหมู่บ้านนาลูใหม่แห่งหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการฯ เธอ
เป็นคนที่ฐานะทางบ้านพอกินพอใช้ สามีของเธอทำงานในเมืองแต่เธออยู่บ้านเลี้ยงลูก เมื่อมี
โครงการกองทุนออมทรัพย์เข้ามา เธอจึงตัดสินใจเข้ากลุ่มออมทรัพย์ เพราะอยากจะมีร้านขายของ
ชำในตลาด เธอเล่าว่า

“ก่อนที่ฉันจะตัดสินใจมาขยืมเงินเพื่อเอาไปทำร้านที่ตลาดก็ได้ถาม
ครอบครัวแล้วว่าดีหรือไม่? แต่สามีของฉันไม่ยอมเพราะไม่อยากเป็น
หนี้ใคร แต่ก็ทนแรงรบเร้าของฉันไม่ไหวจึงยอมทั้งๆ ที่เค้าไม่เต็มใจเลย
แล้วบอกว่าถ้าหมุนเงินไม่ทันแล้วต้องรับผิดชอบเอาเอง ฉันก็เลยลองเสี่ยง
ดู แต่พอระยะหนึ่งที่กิจการกำลังจะดำเนินไปด้วยดี การค้าขายของฉันก็
หยุดชะงักลงเพราะมีคู่แข่งทางการค้าเพิ่มขึ้น ทำให้ฉันหมุนเงินไม่ทันเลย
ลองคุยกับสามีแล้วก็โดนสามีว่ามาซะยกใหญ่ แต่สุดท้ายเค้าก็ยอมช่วย
ออกค่าใช้จ่ายให้ก่อน”

(สัมภาษณ์ นางอิว หมู่บ้านนาลูใหม่ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2010)

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ นางอิว จะมีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับ
การทำธุรกิจส่วนตัวเพื่อหารายได้ให้แก่ตัวเองและครอบครัว แต่เธอก็ยังขาดความรู้และทักษะใน
การบริหารธุรกิจให้อยู่รอด เพราะเป็นอาชีพที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนและที่ผ่านมาก็มีหน้าที่
ดูแลลูกและทำงานบ้านเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อได้เงินกู้มาลงทุนเปิดร้านค้าและขณะเดียวกันก็มีคู่แข่ง
ทางธุรกิจมากขึ้น จึงไม่สามารถดำเนินธุรกิจของตัวเองได้สำเร็จ ทำให้ไม่สามารถหาเงินมาชดใช้

หนี้สินจากการกู้ยืมได้เพียงลำพัง ต้องไปพึ่งพาสามีซึ่งมีเงินเดือนจากการรับจ้างในเมืองให้ช่วย ชดใช้หนี้สินดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นยังถูกสามีต่อว่าอีกด้วย

นอกจากนี้ แม้ว่าผู้หญิงจะหวังว่าจะได้ใช้เงินส่วนที่กู้ยืมมาเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง แต่สุดท้ายแล้วก็ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเพื่อใช้จ่ายเงินอย่างเต็มที่ บางคนก็คิดหนี้ค่าดอกเบี้ยไม่หลายเดือนเพราะไม่มีเงินจ่ายให้กองทุน หรือบางคนได้รับเงินไปทำธุรกิจก็ล้มเหลวเสียก่อนที่จะได้รับผลกำไร เมื่อมีปัญหาเรื่องหนี้สิน ก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงในครอบครัวได้ ดังนั้น การเสริมสร้างอำนาจให้แก่ผู้หญิง ด้วยการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน จึงจำเป็นต้องเพิ่มความรู้และทักษะในการบริหารเงินและธุรกิจควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้หญิงสามารถดำเนินธุรกิจได้ราบรื่นมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีความมั่นคงด้านรายได้ของตนเองและครอบครัว อีกทั้งเพิ่มอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรในครัวเรือนด้วย

หลังจากเกิดกรณีสมาชิกไม่ยอมชำระหนี้สินหรือจ่ายดอกเบี้ยให้แก่กองทุนเจ้าหน้าที่จึงพยายามสร้างกฎระเบียบขึ้นมาใหม่ที่เคร่งครัดและรัดกุมมากขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจของเจ้าหน้าที่เหนือกว่าชาวบ้าน รวมถึงการมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการกำหนดและคัดเลือกชาวบ้านที่จะมาเข้ากลุ่มและมีสิทธิได้รับเงินกู้ โดยต้องตรวจสอบประวัติและทรัพย์สินที่มีอยู่อย่างละเอียด รวมทั้งสร้างสัญญาที่บังคับให้เอาเงินมาค้ำภายในเวลาที่กำหนด ทั้งหมดนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของโครงการเองโดยมีข้ออ้างว่าเพื่อสร้างวินัยให้แก่ชาวบ้านไปในตัว

ภาพที่ 5.3 ภาพตลาดหมู่บ้านบุงคำ เมืองวิไลบุรี

5.2.2 โครงการปลูกผัก

โครงการปลูกผักจะให้ทุนจำนวนประมาณ 3,000 บาทต่อหมู่บ้าน ในพื้นที่ 9 หมู่บ้านซึ่งได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองมาเพื่อทำการเพาะปลูกผัก โครงการนี้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการผักสำหรับทำอาหารให้พนักงานในเหมืองของบริษัท Sodexho ที่เป็นผู้รับเหมารายย่อยที่รับผิดชอบเรื่องอาหารของพนักงานในเหมือง บริษัท Sodexho เป็นบริษัทของออสเตรเลียที่ร่วมมือกับไทย แต่ผู้บริหารหลักยังคงเป็นออสเตรเลียอยู่นั่นเอง เมื่อปีค.ศ. 2004 ทางโครงการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ให้ทุนแกชาวบ้านเพื่อปลูกผักได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการปลูกผักให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบรับรู้ทราบและสอบถามความสนใจในการเข้าร่วมโครงการของชาวบ้านด้วย ในปีค.ศ. 2009 ชาวบ้านเข้าร่วม 10 ครอบครัวด้วยกัน โดยได้แบ่งออกเป็นสองกลุ่มตามเขตพื้นที่ของหมู่บ้านทางโครงการได้มอบเมล็ดพันธุ์ผักและปุ๋ยมูลค่า 15 ล้านกีบให้แต่ละกลุ่มครั้งเดียว เพื่อนำไปแจกจ่ายสมาชิกของโครงการในพื้นที่สำหรับเพาะปลูก

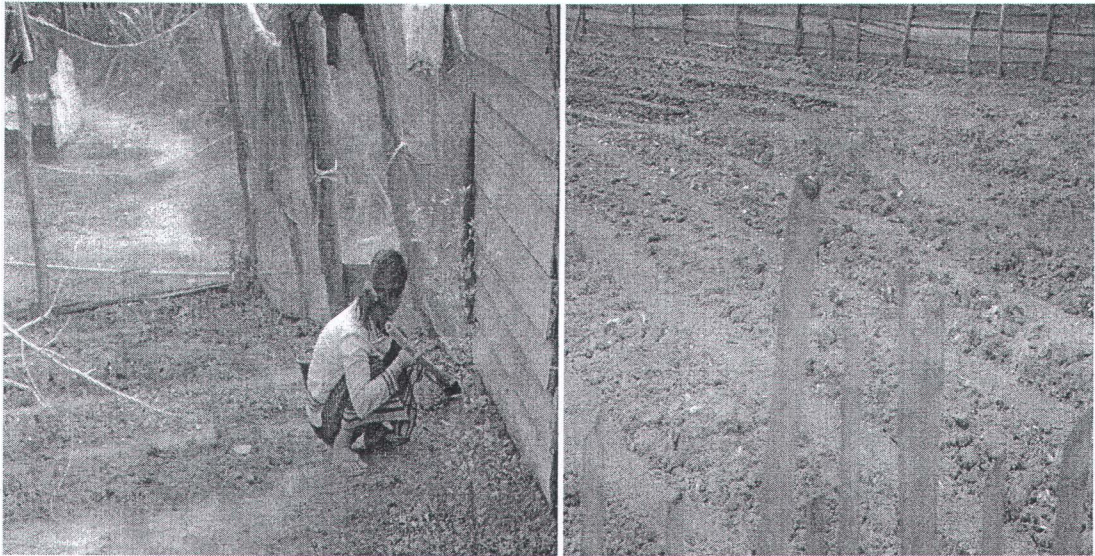
ประเภทของพืชที่ปลูกขึ้นอยู่กับความต้องการของบริษัทเช่น ผักกาด กะหล่ำปลี ผักชี แครอท เป็นต้น หลังจากได้ผลผลิตแล้วทางบริษัทที่มารับเหมาทำอาหารในเหมืองจะมารับซื้อในราคาท้องตลาดที่ใกล้เคียงกับราคาตลาดในสหวันนะเขตและวิละบูลีเพื่อไปประกอบอาหารให้คนงานในเหมือง ปริมาณและมาตรฐานของผักในแต่ละงวดนั้นบริษัทฯ จะกำหนดเอง โดยจะพิจารณาจากความสวยและขนาดของผัก ถ้าหากชาวบ้านมีผลผลิตไม่ได้ตามมาตรฐานที่ทางบริษัทดังกล่าวกำหนดบริษัทก็จะไม่รับซื้อ ซึ่งในการจ่ายเงินของทางบริษัทรับเหมารายย่อยนั้น บริษัทจะไม่จ่ายเงินค่าผักให้ทันทีที่ได้เลือกซื้อผักจากชาวบ้านแล้วและระยะเวลาที่จะจ่ายเงินก็ไม่แน่นอน บางครั้งก็จ่ายหลังจากนั้นหนึ่งอาทิตย์ สองอาทิตย์ หรือบางครั้งก็หนึ่งเดือน” (Damdouane Khouangvichit, 2010: 111)

อย่างไรก็ตามจำนวนสมาชิกกลุ่มปลูกผักก็ลดลงเรื่อยๆ นับตั้งแต่ปีค.ศ. 2006 จนกระทั่งในปีค.ศ. 2011 เหลือสมาชิกเพียง 1 คน เนื่องจากผู้หญิงที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดทุนเพราะบริษัทฯ รับซื้อผักจำนวนเล็กน้อย แต่มีผู้ขายและสินค้าจำนวนมาก อีกทั้งบริษัทฯ ก็มีอำนาจผูกขาดในการซื้อขายสินค้าแต่เพียงผู้เดียว เพราะในตลาดที่ทางบริษัทเหมืองแร่สร้างขึ้นสำหรับเป็นสถานที่ซื้อขายผักจากโครงการปลูกผักที่เปิดเพียง 2 วันต่อสัปดาห์ มีผู้ซื้อเพียงกลุ่มเดียวคือบริษัทรับเหมาทำอาหารและคนงานเหมืองอีกเล็กน้อย แต่มีผู้ขายจำนวนมากจาก 15 หมู่บ้านที่อยู่รอบๆ เหมือง เมื่อสัดส่วนของผู้ซื้อกับผู้ขายไม่สมดุลกันดังที่กล่าวมา การซื้อขายในตลาดค่อยๆ ชบเซา เพราะผู้ขายจำนวนมากเลิกมาขายผักที่ตลาดแห่งนี้ ดังสะท้อนให้เห็นจากการสัมภาษณ์ของแม่ค้าคนหนึ่งในตลาดซึ่งมาจากบ้านหนองกะแดง

“(…) ตลาดใหม่สร้างขึ้นโดยบริษัทเหมืองแร่ แต่ไม่มีใครมา เพราะไม่มีลูกค้า (...) ใครจะอยากมาขายของล่ะ เราเป็นแม่ค้า แต่ใครเป็นลูกค้า (...)

เราขายของที่ตลาด 2 วันใน 1 อาทิตย์ เราขายผักให้บริษัท มีแต่คนงานที่
เหมืองมาและซื้อผักจากเรา (...)"

(สัมภาษณ์ วงทอง หมู่บ้านหนองกะแดง อ่างใน Damdouane
Khouangvichit, 2010: 110)

ภาพที่ 5.4 ภาพของหญิงสาวที่กำลังปลูกพืชผักสวนครัวภายในที่ดินของตน

กลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจที่มีผู้หญิงเป็นหลักเพราะผู้ชายไม่ค่อยทำงานแบบนี้ พวกเขาถือว่าเป็นงานนี้เป็นงานสำหรับผู้หญิง เพราะโดยปกติผู้หญิงจะมีหน้าที่หุงหาอาหารและปลูกผักเพื่อกินภายในครอบครัวเท่านั้นและทำในปริมาณที่แต่ละครอบครัวมีแรงจะทำ แต่ถ้าหากได้ผลผลิตมากพอก็มีการแบ่งไปให้เพื่อนบ้านเป็นสินน้ำใจ หรือเอาไปแลกเปลี่ยนกับของอุปโภคบริโภคอื่นๆ กับเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะที่ถือปฏิบัติกันมาตามวัฒนธรรมดั้งเดิม ภาระหลักในการเพาะปลูกจึงเป็นของผู้หญิง แต่เมื่อมีการต่อรองราคาซื้อขายผักผู้ชายจะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย “ในการตัดสินใจที่จะขายแต่ละครั้งนั้นจะเป็นผู้ชายที่เข้ามามีส่วนในการต่อรองราคาสินค้ากับเจ้าหน้าที่เหมืองผู้มารับสินค้า” แต่พอถึงปีค.ศ. 2010-2011 เหลือเพียงครอบครัวเดียวเท่านั้นที่ยังคงเข้าร่วมโครงการปลูกผักอยู่ เพราะชาวบ้านต่อสู้กับภาระทางการเงินที่เกิดจากปริมาณผักเหลือเนื่องจากบริษัทไม่ยอมรับซื้อแต่ละครั้งไม่ไหว

เมื่อบริษัทไม่ยอมรับซื้อผักจากชาวบ้านส่วนใหญ่บ่อยครั้งเข้า ชาวบ้านก็ไม่มีรายได้ เพราะไม่มีแหล่งรับซื้อที่อื่นอีก เนื่องจากตลาดวิละบูลีก็จะรับผักจากสะพานะเขตมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการปลูก เช่นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าปุ๋ย เป็นต้น จึงทำให้มีหลายคน

ออกจากกลุ่มปลูกผัก และยังมีจำนวนหนึ่งที่ต้องการจะไม่เข้ากลุ่มเช่นกลุ่มผู้หญิงบ้านวังยาง เพราะมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูกจำนวนมากและไม่มีเงินจ่ายค่าน้ำค่าไฟ ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่เหมืองเกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่ลดลงเรื่อยๆ ว่า “ถ้าผลผลิตไม่ได้ตามมาตรฐานที่ทางเหมืองตั้งไว้ก็ผักที่เหลือชาวบ้านก็ต้องรับผิดชอบเอง บางครอบครัวก็เก็บไว้กินเองหรือถ้ามีเยอะก็เอาไปขายที่ตลาด แต่ถ้าผักไม่ได้มาตรฐานบ่อยๆ ชาวบ้านก็รับภาระตรงนั้นไม่ไหวเหมือนกัน กอปรกับอีกหลายปัจจัย เช่นการดูแลผักที่ปลูกต้องกำจัดวัชพืชและระวังเรื่องโรคพืช โดยเฉพาะเรื่องน้ำไม่เพียงพอทำให้คนที่เข้ากลุ่มนี้ไม่ค่อยอยู่ได้นาน ลาออกกันเยอะ” (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เหมือง เมื่อวันที่ 22 เมษายน ปีค.ศ. 2011) อีกเหตุผลหนึ่งก็คือทางบริษัทได้หันไปให้ความสนใจผักที่รับมาจากตัวเมืองสะหวันนะเขตมากกว่าเพราะคุณภาพของผักดีกว่าผักของชาวบ้านมาก

“ชาวบ้านได้เตรียมสินค้ามาเป็นจำนวนมากหลากหลายชนิดแต่พอมาถึงทางบริษัทกลับต้องการแค่ ผัก 10 กิโลกรัม หรือหน่อไม้ 12 กิโลกรัม และมะนาวจำนวนหนึ่ง ผู้ร่วมกลุ่มก็เลยเกิดความไม่พอใจเพราะพวกเขาได้เพาะปลูกและเอามาตลาดแล้วแต่ปัญหาก็คือพวกเขาไม่สามารถขายได้ ฉันอยากพูดบางอย่างที่ฉันไม่เข้าใจเกี่ยวกับบริษัท พวกเราจึงได้พูดถึงประเด็นนี้ในการประชุมระดับเมืองและจังหวัด ฉันอยากพูดความจริงว่าและไม่ใช่ว่าการกล่าวโทษหรือต่อต้านบริษัท เจ้าหน้าที่จังหวัดพูดว่าบริษัทต้องเสียค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารสำหรับพนักงานประมาณ 40 ล้านกีบ (ประมาณ 4,000 ดอลลาร์สหรัฐ) ต่อวัน แล้วทำไมถึงไม่ใช้จ่ายเงินเหล่านั้นในเขตนี้? ซึ่งทางบริษัทไม่ทำตามที่ถูกว่าคือจะช่วยคนที่ต้องกินแต่กลับใช้เงินเหล่านั้นที่ตัวเมืองสะหวันนะเขตมากกว่า ฉันไม่เข้าใจบริษัทเลยในการปฏิบัติเช่นนี้ พวกเขาจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ทำสัญญากับกลุ่ม แต่ทำไมไม่ซื้อสินค้าทั้งหมดของพวกเขา”

(สัมภาษณ์ ยง บ้าน โพนสะอาด อ้างใน Damdouane Khouangvichit, 2010:

112)

โครงการนี้อยู่บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างบริษัทกับชาวบ้านที่เป็นผู้หญิง บริษัทมีอำนาจในการต่อรองมากกว่า โดยวางอยู่บนเงื่อนไขที่บริษัทกำหนด 3 ประการใหญ่ๆ คือ 1) เหมืองเป็นผู้ซื้อคนเดียวในตลาดจึงอยู่ในตำแหน่งที่จะกำหนดกฎเกณฑ์การซื้อขายได้ 2) มีสัญญาระหว่างเหมืองในฐานะผู้ซื้อกับชาวบ้านในฐานะผู้ขายในเรื่องพืชผักและจำนวนของผักที่เหมืองต้องการให้ชาวบ้านปลูกและขายแต่เหมืองก็ไม่ได้ซื้อผักทั้งหมด 3) บริษัทซื้อผักจาก 2 แหล่งคือจากในเมืองสะหวันนะเขตและจากชาวบ้านเพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน (Damdouane

Khouangvichit, 2010: 112) เพราะชาวบ้านไม่มีตลาดอื่นรองรับ ไม่มีลูกค้าอื่น บริษัทจึงมีอำนาจผูกขาดการซื้อขาย และการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการปลูกผักก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย ผู้หญิงต้องรับผิดชอบเรื่องการปลูกผักเพราะในวิถีชีวิตดั้งเดิมการปลูกผักเป็นงานผู้หญิง เนื่องจากเป็นงานเบาและเกี่ยวข้องกับการหุงหาอาหารในครัวเรือน ตามการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษาพบว่า ถ้าหากบ้านใดมีพื้นที่ที่จะปลูกผักไว้กินเองกันทุกบ้านเช่น ฟริก ตะไคร้ กะเพรา ฯลฯ เช่นบ้านของป้าอิน หมู่บ้านวังยาง ป้าบอกว่

“เมื่อก่อนป้าก็ปลูกผักกินเองในครัวเรือนแต่พอเหมืองมีโครงการปลูกผักมาเผยแพร่ก็เลยมีความสนใจและร่วมโครงการในที่สุด และคิดว่ามันคงไม่ต่างจากการปลูกผักที่เคยปลูกมาแล้วเท่าไรหรอก จึงคิดว่าเข้าร่วมโครงการนี้น่าจะดีที่สุดในเพราะมีประสบการณ์และทักษะเรื่องการปลูกผักอยู่แล้ว”

(สัมภาษณ์ ป้าอิน หมู่บ้านวังยาง เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม ปีค.ศ. 2010)

แต่ผักที่ปลูกเป็นพืชพาณิชย์ไม่ใช่พืชท้องถิ่นผู้หญิงจึงขาดความรู้และประสบการณ์ในการดูแล เพราะต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ทำให้ผลิตไม่ได้ตามมาตรฐาน บริษัทจึงไม่รับซื้อหรือรับซื้อเพียงเล็กน้อย ส่งผลให้ผู้หญิงขาดทุนในการปลูกผักขายและสร้างหนี้สินให้กับครอบครัวมากขึ้น จึงทำให้ผู้หญิงต้องถูกสามีต่อว่าเพิ่มเติมอีก

ภาพที่ 5.5 ภาพชาวบ้านเตรียมผักมานั่งรอเพื่อขายให้บริษัท

5.2.3 โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าและตัดเย็บ

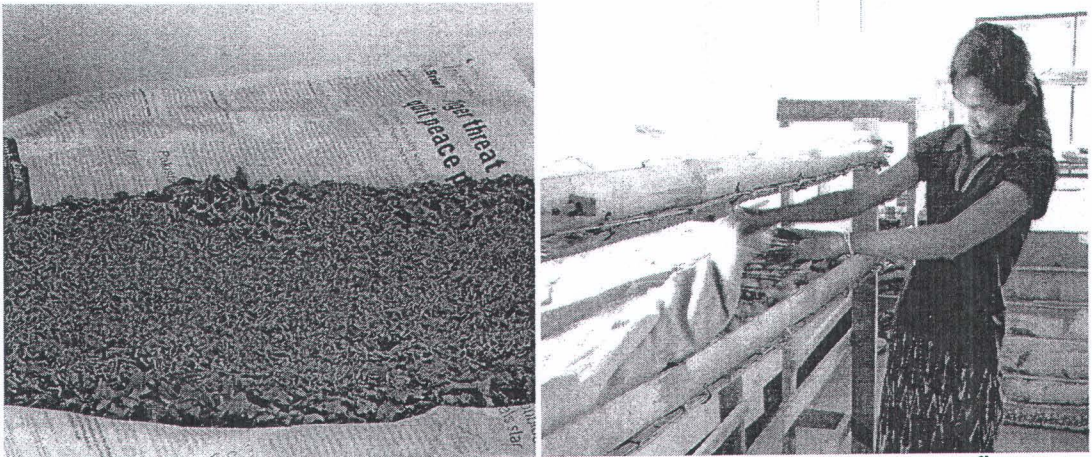
โครงการนี้ เป็นโครงการที่ตั้งมาเพื่อช่วยส่งเสริมศักยภาพให้แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงในการทอผ้าและตัดเย็บ และเป็นการสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ทางเหมืองได้ลงทุนทำศูนย์พัฒนาท้องถิ่น โดย จัดสรรพื้นที่ไว้สำหรับปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และมีการสร้างอาคารไว้สำหรับทอผ้า มีกี่กระตุกจำนวน 7 หลัง อีกอาคารมีไว้เลี้ยงไหม และที่พักสำหรับแรงงาน คนงานในอาคารทั้งสองที่เข้าร่วมโครงการ โครงการจะให้ทุนสำหรับมาปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแก่ผู้หญิงที่มีความรู้เรื่องการทอผ้าและให้สอนรุ่นใหม่ด้วย โดยเจ้าหน้าที่แผนกพัฒนาท้องถิ่นที่รับผิดชอบโครงการจะออกแบบและลงตลาดให้ด้วยและก็เปิดโอกาสให้ผู้หญิงออกแบบเอง โดยจะนำตลาดที่ทอมาให้โครงการพิจารณาอีกที นอกจากนี้ยังมีแผนกตัดเย็บเสื้อผ้าที่ได้ผ้าจากการทอขึ้นในศูนย์โดยนำช่างตัดเย็บจากเวียงจันทน์มาช่วยสอนในระยะแรก ต่อมานำช่างมาจากตัวเมืองสะหวันนะเขต และมีการจัดอบรมตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นหลักสูตรสั้น ประมาณ 3 เดือน หรือ 6 เดือน สินค้าทั้งหมดที่ผลิตออกมาไม่ว่าจะเป็นผ้า และที่สำเร็จรูปเป็นเสื้อผ้าแล้ว ทางโครงการก็จะนำผลิตภัณฑ์เพื่อไปขายที่เวียงจันทน์และจังหวัดอื่นๆ นอกจากนั้นยังส่งออกไปที่ประเทศออสเตรเลียอีกด้วย แต่พอมาถึงปีค.ศ. 2010 ทางโครงการได้ขายกิจการตัดเย็บให้ครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้านละแวกนั้นเพื่อดำเนินกิจการต่อ โดยเจ้าของคนใหม่นี้จะยังจ้างงานผู้ร่วมโครงการต่อไป ส่วนทางโครงการก็ยังมาสั่งทำเสื้อผ้าพนักงานเหมืองที่ร้านนี้เหมือนเดิมและจัดให้มีการอบรมตัดเย็บเสื้อผ้าที่อาคารเลี้ยงไหมอย่างต่อเนื่อง

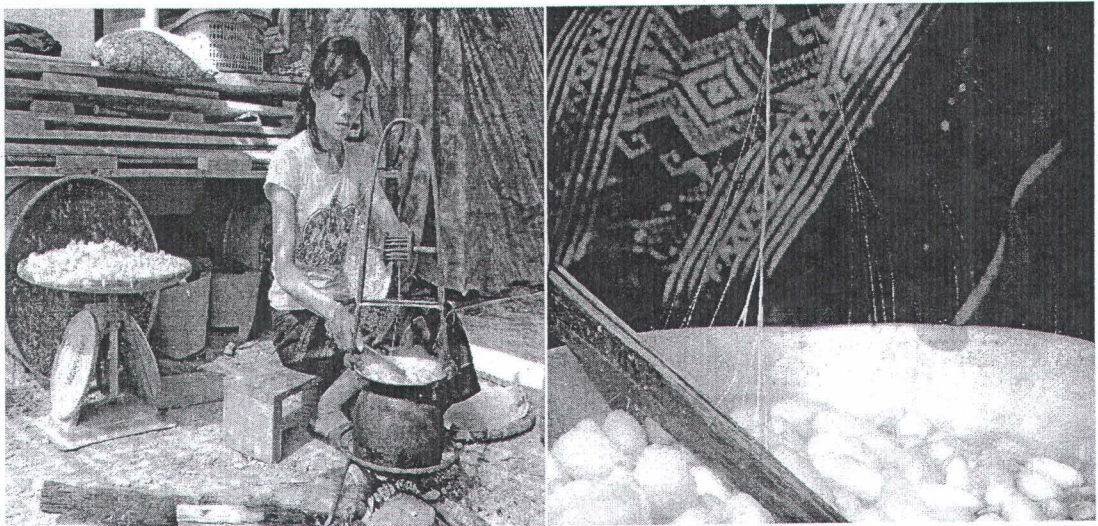
ภาพที่ 5.6 ภาพสวนหม่อนที่ทางโครงการจัดสรรไว้

การปลูกต้นหม่อน จะเป็นงานที่ผู้ชายให้ความสนใจในการเข้าร่วมกลุ่มซึ่งมีประมาณ 3 คน โดยมีหน้าที่การดูแลต้นหม่อนตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งนำไปเลี้ยงไหมได้ นอกจากนั้นยังทำ

หน้าที่ไปหาพืชเพื่อมาทำสีย้อมผ้า และยังทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลอาคารต่างๆ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในพื้นที่อีกด้วย

ภาพที่ 5.7 ภาพหม่อนที่ถูกนำมาเลี้ยงไหมและภาพผู้หญิงกำลังดูแลกระบวนการการเลี้ยงไหม

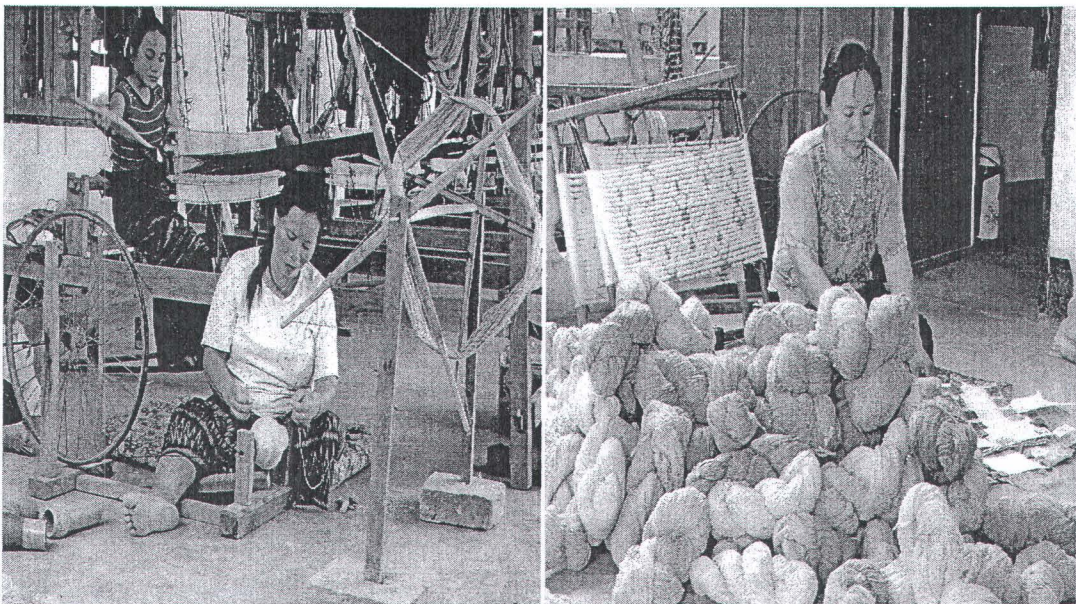
ภาพที่ 5.8 ภาพผู้หญิงกำลังสาวตัวไหมเพื่อทำเป็นเส้นไหม

เมื่อเลี้ยงไหมได้ขนาดที่โตเต็มที่แล้วก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงอีกเช่นเคยที่ต้องรับผิดชอบ ขณะสาวไหมต้องอยู่หน้าเตาไฟที่ร้อนระอุทั้งวันและต้องใช้ความระมัดระวังไม่ให้เส้นไหมขาด ซึ่งการสาวไหมนี้ต้องใช้ความอดทนสูงมากในการทำและต้องช่วยกันทำสองคนในแต่ละครั้ง

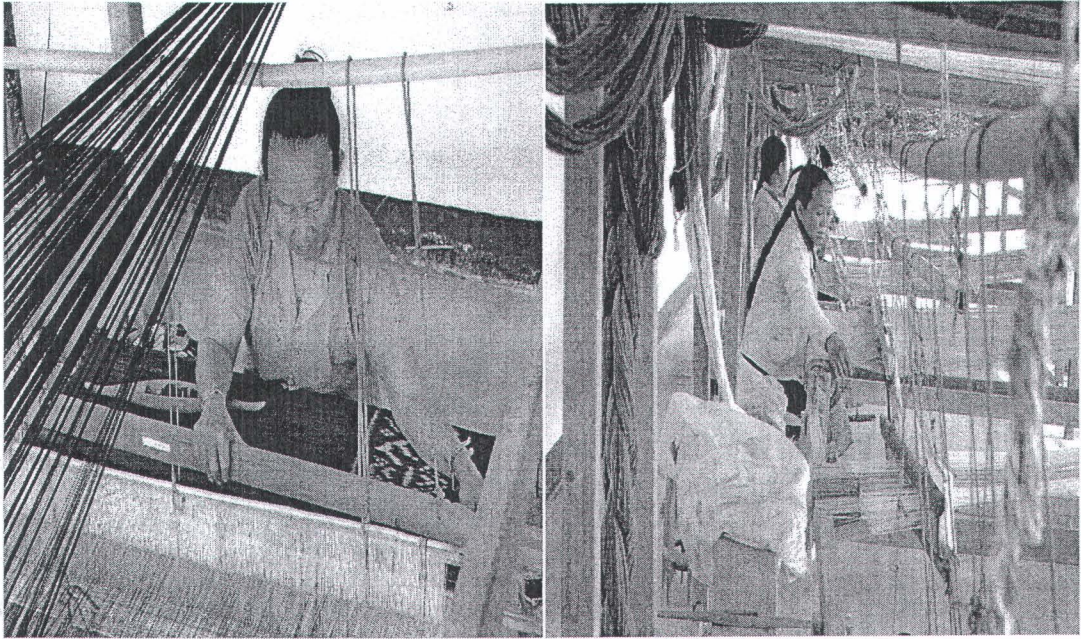
ภาพที่ 5.9 ภาพการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติและผ้าที่ย้อมเสร็จแล้ว

หลังจากที่ทำการสาวไหมเสร็จแล้วก็ป็นขั้นตอนของการย้อมให้เป็นสีต่างๆ โดยจะเน้นการใช้สีธรรมชาติเพราะเป็นวัตถุดิบหาง่ายและเป็นที่ต้องการของตลาดด้วย ผู้หญิงจะทำหน้าที่ย้อมสีผ้าและต้องเผชิญกับกลิ่นที่เหม็นมาก ตลอดขั้นตอน

ภาพที่ 5.10 ภาพผู้หญิงปั่นฝ้ายเพื่อสะดวกในการทอ
และภาพผู้หญิงนั่งอยู่กับกองฝ้ายที่ปั่นเพื่อเลือกสีแล้วออกแบบลายผ้า

หลังจากข้อมฝ้ายเสร็จก็เป็นหน้าที่ของคนปั่นฝ้ายที่ต้องรับช่วงต่อเพื่อจัดการปั่นฝ้ายให้เป็นม้วนซึ่งง่ายต่อการทอ เมื่อได้ฝ้ายที่ย้อมสีและปั่นเป็นม้วนเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือขั้นตอนของการออกแบบลายผ้าเพื่อให้ผ้าแต่ละชิ้นทอออกมาสวยงามยิ่งขึ้น โดยผู้ทอจะออกแบบด้วยความคิดสร้างสรรค์ของตนเองและตรงกับความต้องการของตลาดด้วย

ภาพที่ 5.11 ภาพการทอผ้าของผู้หญิงที่มีอายุแตกต่างกัน

ขั้นตอนการทอผ้าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างมากซึ่งผู้หญิงที่อยู่ในวัยกลางคนไปจนถึงสูงวัยจะมีความเชี่ยวชาญอยู่แล้วเพราะเมื่อก่อนผู้หญิงทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ส่วนเด็กหญิงวัยรุ่นบางคนก็ทอผ้าได้แต่มีจำนวนน้อยลงทุกที เพราะทุกวันนี้ชาวบ้านจะนิยมซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากพ่อค้าชาวเวียดนามที่นำมาขายในตลาดในเมืองวิไลบุลี และผู้หญิงก็ไม่ค่อยมีเวลาทอผ้ามากนักเนื่องจากต้องไป “ทำมาหากิน” แต่ก็มีผู้หญิงให้ความสนใจในการทอผ้าเป็นพิเศษเพราะสามารถหารายได้ให้ตัวเองและฝึกฝนทักษะและความชำนาญในการทอผ้า และผู้ที่เข้าร่วมโครงการทอผ้านี้เป็นผู้หญิงทั้งหมด อายุตั้งแต่ 17 ปีจนถึง 60 ปี

ภาพที่ 5.12 ภาพการตัดเย็บของผู้เข้าร่วมโครงการตัดเย็บที่วิละบุติก

เมื่อได้ผ้าทอมาแล้ว ก็จะนำไปทำขั้นตอนต่อไป นั่นคือการตัดเย็บ โดยทางเหมืองจะจ้างช่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ที่เป็นผู้ชายมาสอนการตัดเย็บให้ผู้หญิงที่เข้าร่วมโครงการตัดเย็บนี้ที่วิละบุติก และผู้หญิงที่มาเรียนการตัดเย็บและทำงานที่วิละบุติกนี้มีอายุประมาณ 17-30 ปี และการทำงานนี้จะให้แต่ละคนเย็บชิ้นส่วนของเสื้อผ้าคนละส่วน เช่น แขนเสื้อ คอเสื้อ กระเป๋ เป็นต้น ค่าจ้างจะได้ตามจำนวนผ้าที่เย็บในแต่ละวัน เสื้อผ้าที่เย็บส่วนมากจะเป็นการเย็บเสื้อผ้าให้พนักงานในเหมืองเป็นหลัก จะมีการตัดเย็บเสื้อทั้งของผู้หญิงและผู้ชาย ผ้าถุง กางเกง กระเป๋ ผ้าเช็ดหน้า กลองดินสอ ฯลฯ เมื่อครั้งที่ออสตรเลียยังเป็นเจ้าของกิจการก็จะส่งผลิตภัณฑ์ไปขายในประเทศออสเตรเลียและนครหลวงเวียงจันทน์ แต่ในปัจจุบันหลังจากชาวบ้านคนหนึ่งได้ซื้อกิจการวิละบุติกจากบริษัทมีการจ้างผู้หญิงในหมู่บ้านมาทำงานเพราะเหมืองยังมาจ้างให้เย็บเครื่องแบบของพนักงานในเหมืองอยู่เช่น แต่การส่งออกผลิตภัณฑ์ไปต่างประเทศและนครหลวงเวียงจันทน์นั้นกลับไม่มีแล้ว เช่น ในกรณีของนางวันทีเข้าร่วมโครงการตัดเย็บว่า

“หลังจากฉันเรียนจบม.3 ก็ออกจากโรงเรียนเพราะต้องทำงานหาเงินช่วยพ่อแม่ เมื่อได้ขึ้นเรื่องเกี่ยวกับการตัดเย็บก็สนใจเพราะเย็บผ้าเล็กๆ น้อยๆ เป็นอยู่แล้วก็เลยเข้าร่วมโครงการ พอมาทำงานแล้วก็ทำให้มีเงินเอามาใช้จ่ายในบ้าน ที่สำคัญตอนนี้ฉันเป็นแรงงานหลักของบ้านเพราะงานที่พ่อทำกับเหมืองเพิ่งหมดสัญญาไปเมื่อเร็วๆ นี้เอง ตั้งแต่นั้นทำงานมีเงินมาคนในบ้านก็เกรงใจฉันขึ้นงานบ้านทุกอย่างที่เมื่อก่อนฉันเป็นคนทำเดี๋ยวนี้ก็มี

น้องสาวมารับช่วงทำต่อไปแล้ว แต่ถ้าเจอปัญหาไม่ว่าเล็กหรือใหญ่พ่อฉัน
ก็จะมีสิทธิในการตัดสินใจ”

(สัมภาษณ์ นางวัน หมู่บ้านเวียง เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม ปีค.ศ. 2010)

จากกรณีของ นางวัน พบว่า หลังจากที่เธอเข้าร่วม โครงการตัดเย็บเสื้อผ้าแล้วทำให้เธอมี
สถานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น สามารถช่วยเหลือพ่อแม่ได้ และที่สำคัญมีอำนาจในการต่อรองภายใน
ครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วยเพราะเมื่อเป็นคนหาเงินหลักของบ้านคนในครอบครัวก็จะเกรงใจมากขึ้น แต่
ถึงอย่างไรก็ตาม พ่อ ก็ยังคงเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจเช่นเดิม

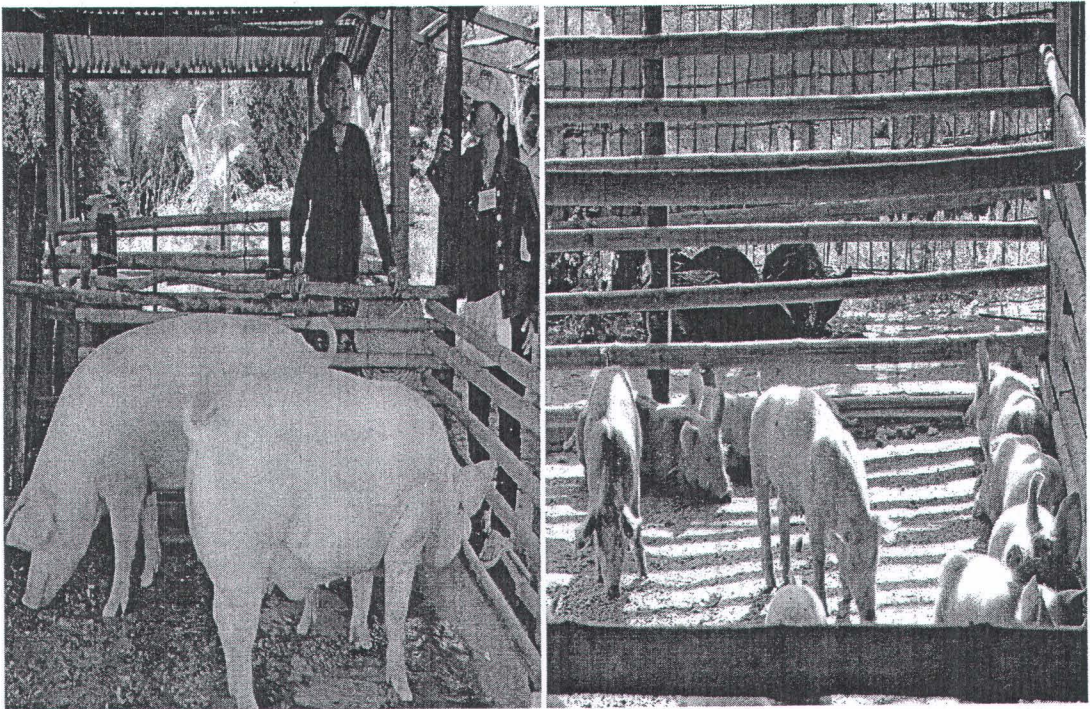
แม้ว่าโครงการทอผ้าและตัดเย็บจะเน้นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาเรื่องการทอผ้า
ของผู้หญิงจากหมู่บ้านหนึ่งสู่หมู่บ้านหนึ่ง เสริมสร้างและพัฒนาทักษะการตัดเย็บเสื้อผ้า และที่สำคัญสร้าง
รายได้ให้แก่ผู้หญิง แต่เมื่อพิจารณาเรื่องการฝึกอบรมเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้าและการมีงานทำในวิ
ถีบุญ ก็พบว่า ผู้หญิงที่ผ่านการฝึกอบรมฯ เมื่อเข้ามาทำงานในวิถีบุญกลับไม่ค่อยมีโอกาสดำ
เนินความรู้และทักษะในการตัดเย็บอย่างเต็มที่ เพราะมีหน้าที่เพียงเย็บชิ้นส่วนของเสื้อผ้า โอกาสที่จะ
สะสมประสบการณ์และความรู้เพื่อเป็นช่างตัดเย็บมืออาชีพ ซึ่งจะช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้นก็มีน้อยลง
ไป ยิ่งไปกว่านั้น โครงการยังไม่ทำให้เกิดความมั่นคงทางรายได้และการพึ่งพาตนเองให้แก่ผู้หญิง
ไม่มีแหล่งจัดหาวัตถุดิบเพราะการจ้างงานชั่วคราวที่เป็นรายวัน หากโครงการยุติลง ผู้หญิงเหล่านี้ก็
จะขาดรายได้ หรือถ้าหากจะไปทำงานรับจ้างตัดเย็บที่อื่น ก็คงเป็นได้เพียงแค่แรงงานราคาถูก ไร้
ฝีมือ เนื่องจากโครงการไม่ส่งเสริมให้ใช้ทักษะและความชำนาญอย่างเต็มที่ ดังนั้นโครงการทอผ้า
และตัดเย็บ ก็ดูเหมือนจะไม่ได้ช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้หญิงในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจาก
การทำเหมืองแร่ได้อย่างยั่งยืน คำควน ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะพึ่งพา (dependency) ของ
ผู้หญิงในโครงการดังกล่าวไว้ว่า

“กิจกรรมโครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนสัมพันธ์กับบริษัทเหมือนกับ
บริษัทรับสองบทบาทเป็นทั้งผู้สนับสนุนโครงการฯ และลูกค้าไปด้วย
ตัวอย่างเช่น กลุ่มทอผ้าได้รับวัตถุดิบ (เส้นฝ้าย) จากบริษัท และหลังจากที่
ทำงานเสร็จแล้วพวกเขาก็จะได้ค่าแรงแต่ไม่ได้ค่าสินค้าจากบริษัท
หมายความว่า สมาชิกกลุ่มถูกผูกติดในฐานะเป็นแรงงานรายวันมากกว่า
เศรษฐกิจตลาดหรือธุรกิจของตัวเอง งานของพวกเขาทุกอย่างขึ้นอยู่กับ
บริษัทโดยตรง ถ้าบริษัทไม่เอาวัตถุดิบให้กิจกรรมการทอผ้าต่างๆ ก็จะ
หยุดชะงักลง”

(Damdouane Khouangvichit, 2010: 114)

5.2.4 โครงการเลี้ยงสัตว์

โครงการเลี้ยงสัตว์ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยโครงการจะให้ทุนสำหรับซื้อพ่อพันธุ์แม่พันธุ์แก่ชาวบ้านที่มีความต้องการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจำนวนสัตว์ที่จะให้เลี้ยงนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่ จำนวนคนในครอบครัว และความสามารถที่จะเลี้ยงของแต่ละครอบครัว โดยเจ้าหน้าที่เหมืองซึ่งจะสอบถามข้อมูลเหล่านี้จากผู้ใหญ่บ้านอีกทีเป็นผู้ตัดสินใจให้ทุน หลังจากเลี้ยงสัตว์ได้ตามขนาดที่ทางบริษัทรับเหมารายย่อยซึ่งจัดการเรื่องอาหารในเหมืองพอใจแล้ว บริษัทก็จะมารับซื้อไป ส่วนราคาสัตว์นั้นก็เท่ากับราคาของท้องตลาด แต่ราคาก็สามารถต่อรองกันได้ และสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงเพื่อส่งให้เหมืองมีหมู ปลา กบ แพะ เป็ด และไก่

ภาพที่ 5.13 ภาพหมูที่ชาวบ้านรับเลี้ยงเพื่อส่งต่อไปบริษัท
หลังจากที่ได้มาตรฐานตามที่บริษัทต้องการแล้ว

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าพนักงานเหมืองต้องการสารอาหารที่ครบถ้วนเพื่อร่างกายที่แข็งแรง สามารถทำงานได้ตามเวลาที่กำหนด โครงการเลี้ยงสัตว์จึงเป็นโครงการหนึ่งที่มีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการเนื้อสัตว์สำหรับทำอาหารให้คนงานในเหมือง ฉะนั้นอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดรูปแบบโครงการจึงมาจากเหมืองเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความต้องการของชุมชนเท่าที่ควร ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการน้อย บริษัทที่รับเหมาทำอาหารจึงกังวล

ว่าจะทำให้เนื้อสัตว์ไม่เพียงพอกับความต้องการของพนักงาน และแก้ปัญหาด้วยการรับเอาเนื้อสัตว์จากชาวบ้านที่ไม่ได้เข้ากลุ่มบ้าง รับจากพ่อค้าต่างถิ่นบ้าง แต่นอกเหนือจากสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเลี้ยงสัตว์ได้รับความสนใจน้อยเพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาพอสมควร โดยเฉพาะหมูและแพะ ต้องใช้ความอดทนสูงในการเลี้ยง ต้องตั้งรับกับโรคต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับสัตว์ของตัวเอง บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงผู้ชายในโครงการเลี้ยงสัตว์ก็สะท้อนให้เห็นการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศที่ไม่เท่าเทียมกัน แรกเริ่มผู้ชายจะเป็นคนตัดสินใจว่าจะเลี้ยงหรือไม่ ในกระบวนการเลี้ยงทุกขั้นตอนนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมอาหาร การดูแลสัตว์และอื่นๆ อีกมากมายระหว่างเลี้ยงล้วนเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องปฏิบัติอยู่ตลอด ส่วนผู้ชายจะช่วยบ้างในบางครั้งเท่านั้น แต่พอสัตว์เจริญเติบโตเต็มที่พร้อมขายได้ผู้ชายก็จะที่เป็นคนตัดสินใจว่าจะขายให้บริษัทหรือไม่ และมีสิทธิต่อรองกับเจ้าหน้าที่เหมืองในเรื่องของราคาสินค้า มีบางครั้งผู้หญิงก็เข้าร่วมวงสนทนาในเรื่องการขายนั้นและพยายามต่อรองราคาเมื่อถูกลดราคาลง ถึงแม้ผู้หญิงจะมีสิทธิ “ออกเสียง” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเสียงนั้นจะเป็นเสียงที่สามีของเธอและผู้รับซื้อจะรับฟัง เพราะสุดท้ายแล้วถ้าสามีต้องการขายก็จะขายอยู่ดี โดยไม่คำนึงถึงเสียงคัดค้านผู้หญิง เช่นในกรณีของ ยายมา ที่หมู่บ้านใหม่

“ยายอยากเลี้ยงหมูแต่ไม่มีทุน พอทางเหมืองลงมาเผยแพร่ว่าขายก็เลยตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเลี้ยงสัตว์ แต่ก่อนหน้านั้นยายก็ได้ถามสามีและครอบครัวแล้วทุกคนก็เห็นดีและพร้อมที่จะช่วย ช่วงระยะเวลาที่เลี้ยงนั้นก็ มีลูกสาวและลูกสะใภ้ช่วยเลี้ยงด้วย แต่พอเวลาเอาไปขายนั้นส่วนมากก็จะให้สามีหรือไม่ก็ลูกชายเอาไปขายให้และราคาที่ตกลงกับผู้ซื้อก็เป็นการตัดสินใจของพวกเขาไป”

(สัมภาษณ์ ยายมา หมู่บ้านใหม่เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม ปีค.ศ. 2009)

5.2.5 โครงการไถ่เกลียด

โครงการนี้จัดตั้งเป็นแผนกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในหมู่บ้าน และระหว่างชาวบ้านกับเหมืองอันเป็นผลมาจากการทำเหมืองฯ ทั้งในกลุ่มหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบแล้วและหมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบในอนาคต โครงการนี้มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ชายอยู่มากกว่า 90 % ซึ่งมีหน้าที่ออกไปสัมพันธ์ชาวบ้าน โดยไปพูดคุยกับชาวบ้าน เข้าไปผูกสัมพันธ์กับผู้นำท้องถิ่น นายบ้าน และชาวบ้านทั่วไป เพื่อรับทราบปัญหาและเข้าไปไถ่เกลียด หรือหาทางออกของปัญหา เช่น หากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองไม่มีงานทำทางเหมือง

ก็จะจัดหางานให้ทำในเมือง โดยเวียนกันไปตามหมู่บ้านต่างๆ เมื่อได้รับรายงานว่ามีปัญหา และถ้ากรณีใดที่เจ้าหน้าที่เมืองไม่สามารถใกล้เคียงได้ก็จะขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้นำหมู่บ้านอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาช่วยในการแก้ปัญหา

โครงการนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐและทุนต่างชาติที่อยู่เหนือประชาชนผู้ยากจน ขาดความรู้ และศักยภาพอำนาจในการต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เพราะไม่ว่าเมืองต้องการสิ่งใด ที่ไหน เมื่อไหร่ ก็จะได้ในที่สุด และผู้ที่เข้ามาช่วยเมืองในการใกล้เคียง เกือบกล่อมชาวบ้านส่วนมากก็คือเจ้าหน้าที่เมือง ซึ่งเป็นผู้ชายที่ทำงานในแผนกพัฒนาอย่างยั่งยืน แม้ชาวบ้านบางส่วนจะเชื่อถือและยอมรับในการเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาของเจ้าหน้าที่เมือง แต่ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ไม่ยอมรับในข้อเสนอต่างๆ ที่เมืองเสนอให้

และในกรณีนี้หน่วยงานรัฐที่อยู่ในท้องที่ก็จะมาใกล้เคียงให้โดยพนักงานรัฐนั้นเป็นบุคคลท้องถิ่นที่มีอำนาจพอสมควรเป็นที่รู้จักของชาวบ้านจึงสามารถใช้อำนาจหน้าที่ในการหาทางออกของข้อขัดแย้งได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐก็มักจะเอนเอียงและเข้าข้างทางเมืองมากกว่าชาวบ้าน เช่นกรณีนายแดงนั่นเอง ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่เมืองและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อชาวบ้านแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นตัวแทนของเมืองและชาวบ้านอีกด้วย

ในฐานะที่เป็นข้าราชการระดับเมืองป่าบรรณจึงได้มีโอกาสเข้าไปทำงานร่วมกับ “โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” โดยปกติทางรัฐบาลจะจัดให้เจ้าหน้าที่เมืองวิไลหรือเจ้าหน้าที่จากนครหลวงเวียงจันทน์สลับกันมาประจำการในเมืองเซโปนนี้ ในช่วงนั้น ป่าบรรณได้ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐและตัวแทนเจ้าหน้าที่เมืองซึ่งมีวาระคราวละสองเดือนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในเขตรับผิดชอบของป่าบรรณซึ่งก็คือในเมืองวิไลนั่นเอง ในขณะที่ทำงานกับเมืองป่าบรรณก็ทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่เพราะทุกปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ป่าบรรณสามารถแก้ไขได้เป็นอย่างดี อาจด้วยในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่เมืองก็อาจรู้ได้ เช่น กรณี นายจิต หมู่บ้านน้ำคิน

“ที่ดินของนายจิตได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะเลยเรียกร้องอยากได้งานที่ถาวรทำเพื่อให้การดำรงชีวิตที่ดีและมั่นคงกว่าเดิม แต่ทางเมืองก็อึดออด สุดท้ายป่าก็ใกล้เคียงให้สำเร็จด้วยการให้งานชั่วคราวไปก่อนจนกว่าจะมีตำแหน่งงานถาวรว่างแล้วจะแจ้งให้ทราบทันที”

(เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ปีค.ศ. 2010)

โครงการขุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปน เป็นโครงการระดับประเทศ ส่งผลต่อผู้คนมากมายทั้งในด้านบวกและด้านลบ และผลกระทบดังกล่าวก็มีความรุนแรงมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับ

กับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา บทบาทและสถานภาพทางสังคมและครอบครัว แสดงให้เห็นว่าโครงการชุดค้นบ่อทอง-ทองแดงเซโปนนี้ ส่งผลตั้งแต่ระดับบนลงล่าง ระดับประเทศถึงระดับจังหวัด อำเภอ ชุมชน หมู่บ้าน และชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงที่ได้รับผลมากกว่าผู้ชายเนื่องด้วยการดำเนินชีวิตและจารีตประเพณีวัฒนธรรม ต่อคนที่ทั้งรู้และทั้งที่ไม่รู้ถึงกระบวนการการสำรวจ ชุดค้น และผลิตแร่ดังกล่าว

การที่มีโครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนเข้ามาเผยแพร่ยังบรรดาหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบเหล่านี้ ทำให้การดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้หญิงเปลี่ยนไปอย่างมากมาย เพราะโครงการฯ ได้ดึงชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงให้ออกจากพื้นที่ส่วนตัวนั่นก็คือในครัวเรือนของตนให้ออกมาสู่โลกภายนอกโดยการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการออมทรัพย์ โครงการปลูกผัก โครงการเลี้ยงสัตว์ โครงการทอผ้าอันซึ่งดูเหมือนจะไม่ได้สร้างเสริมอำนาจให้ผู้หญิงอย่างแท้จริง ถึงแม้ผู้หญิงจะมีโอกาสเข้าไปมีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และกลุ่มแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์สำคัญอย่างเช่นผู้ชาย เนื่องจากยังมีอคติทางเพศที่แฝงฝังอยู่ อยู่ในการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศและอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้หญิงยังอยู่ในงานประเภทเดิมๆ ที่ผู้หญิงเคยกระทำมาก่อนแล้ว เพราะสุดท้ายแล้วอำนาจการตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ก็ยังคงเป็นของผู้ชายอยู่ดี

จากการศึกษาพบว่า แม้โครงการจะพยายามทำให้ผู้หญิงมีโอกาสในการหารายได้เพิ่มขึ้น แต่โครงการก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความมั่นคงทางรายได้อย่างแท้จริง รวมทั้งความยั่งยืนของโครงการฯ ก็ไม่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ถ้าหากวันหนึ่งผักในแปลงที่ปลูกไม่เป็นที่ต้องการ สัตว์ที่เลี้ยงติดโรค ผ้าที่ทอขายไม่ออก หรือเงินที่ยืมหมดโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัวอาจทำให้เป็นหนี้สินเพิ่มอีก และต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อหาทางใช้หนี้สินให้หมด อีกทั้งต้องอดทนคำต่อว่าต่อขานของสามี ผู้หญิงจึงยังคงตกอยู่ในสถานภาพที่เป็นรองในการต่อรองกับครัวเรือนและกับบริษัท

อย่างไรก็ตาม อาชีพในโครงการแต่ละอาชีพที่เสนอให้ผู้หญิงทำนั้นล้วนเป็นงานที่พวกเธอทำมาโดยตลอดแต่ไม่เป็นในเชิงธุรกิจเท่านั้นเอง จึงเป็นการต่อยอดการผลิตชิ้นงานของผู้หญิงทั้งในระดับโครงการและระดับครัวเรือนเฉกเช่นกับประเทศลาว โดทุนนิยมครอบงำและครอบครองผ่านโครงการเหมื่อนนั่นเอง

ตามที่คาดหมายได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับโครงการไว้ว่า ทั้งกลุ่มปลูกผักและกลุ่มทอผ้าต่างก็ต้องพึ่งพาลูกค้าคนเดียวกันคือ เหมือง กลุ่มทอผ้าพึ่งพาเงินค่าจ้าง กลุ่มปลูกผักพึ่งพาการขายสินค้า กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมดทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการต่างก็เกี่ยวข้องกับความต้องการที่ไม่แน่นอนของบริษัทฯ เป็นเรื่องธรรมดาที่บริษัทไม่สามารถรับชาวบ้านทุกคนมาทำงานในเมืองได้ บริษัทจึงต้องมีโครงการต่างๆ เพื่อสร้างงานทางอ้อมให้แก่ชาวบ้านหลังจากที่ชาวบ้านได้รับ

ผลกระทบจากเหมืองโดยหวังว่าจะ “ช่วยพวกเขา” ให้มีรายได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วเห็นได้อย่างชัดเจนว่าบริษัทไม่ได้เน้นความยั่งยืนของการมีรายได้ บริษัทเพียงแค่ “แสดง” (Damdouane Khouangvichit, 2010: 115) ดังนั้น โครงการนี้จึงเป็นเพียงภาพลวงตาให้ชาวบ้านหลงเชื่อว่าจะพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงให้ดีขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับ “กลวงโบ๋” ทุกสิ่งที่โครงการจะทำเพื่อสร้างอำนาจให้แก่ผู้หญิงได้ นั้นเอาเข้าจริงๆ แล้วกลับไปสร้างระดับของการกดขี่ผู้หญิงมากขึ้น ส่งผลให้ความเสมอภาคทางเพศภาวะนั้นยังยากที่จะเกิดขึ้นในสังคมขณะนี้ แม้ว่ารัฐบาลและโครงการจะพยายามทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจที่เป็นพื้นที่ของผู้ชายมาก่อน

นอกจากนี้โครงการพัฒนาของเหมืองโดยภาพรวมเป็นโครงการที่จะบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานของบริษัท โดยทางยุทธวิธีทั้งหลายก็คือเพิ่มรายได้และทำให้ความเป็นอยู่ยั่งยืนในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติโครงการเหล่านี้กลับสร้างการพึ่งพาของชุมชนในการจะมีความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้นๆ ทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับบริษัท ซึ่งกลายมาเป็นเหมือนแกนกลางของชุมชนที่ทุกอย่างต้องหมุนรอบเหมือง (Damdouane Khouangvichit, 2010: 114) และอาศัยหรือพึ่งพิงเหมืองในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันไม่ว่าจะเป็นแต่ละบุคคลหรือครอบครัวก็ตาม อย่างไรก็ตามยุทธวิธีเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีส่วนใหญ่ก็มาจากการพึ่งพาบริษัทดังที่กล่าวมานี้อาจจะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนและความไม่แน่นอนของความเป็นอยู่ของชาวบ้านในระยะสั้นและระยะยาว เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้พึ่งพาบริษัททั้งทางเศรษฐกิจและสังคมชาวบ้านจึงไม่สามารถให้นิยามรูปแบบความเป็นอยู่ที่ดีที่ปลอดภัยที่จะสามารถมีได้สำหรับพวกเขาเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่ถูกจ้างจากทางโครงการเหมืองให้ทำงานในส่วนเก็บกู้ระเบิด (UXO clearance) ซึ่งเป็นงานไร้ฝีมือและชั่วคราว แม้ว่าบางครั้งจะสามารถมีรายได้ที่สูงขึ้นแต่พวกเขาก็ไม่มีรายได้ที่มั่นคงหรือมีความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน (Damdouane Khouangvichit, 2010: 116)

จากกระบวนการการทำงานทั้งหมดของผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นบริษัทเหมืองก็ดี โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนก็ดี หรือแม้แตรัฐบาลเองก็ดีล้วนมีความคาดหวังที่จะปฏิบัติตามแผนการพัฒนาต่างๆ ที่วางไว้ให้บรรลุผลเป็นจริง แต่เนื่องจากนโยบายที่มียังไม่ชัดเจนและมีการปฏิบัติที่ไม่เคร่งครัดเท่าที่ควร หรืออาจเป็นเพราะผู้ปฏิบัติยังมีความเข้าใจที่ไม่ลึกซึ้งถึงความหมายของคำว่า “เพศภาวะ” (Gender) หรือผู้ที่ปฏิบัตินั้นยังมีอคติทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ฉะนั้น ในทัศนะของผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ส.ป.ป.ลาว ยังไปไม่ถึงสิ่งที่เรียกว่า “เพศภาวะ” และ “เพศภาวะและการพัฒนา” อย่างแท้จริง เพราะในทุกการพัฒนา ยังคงมีอคติทางเพศให้เห็นและมีการเลือกปฏิบัติแฝงอยู่ซึ่งเห็นชัดในการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศภาวะการจัดสรรทรัพยากร และอุดมการณ์ทางเพศภาวะ

ความคิดเรื่องเพศภาวะและการพัฒนานี้ เป็นแนวความคิดที่กำลังเป็นที่สนใจของประชาชนลาวเป็นอย่างมากเพราะทุกคนและทุกหน่วยงานเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของผู้หญิงที่มีบทบาทมากมายหลายอย่างในการพัฒนา มีทักษะหลายด้านและทำได้ทุกหน้าที่ที่ผู้ชายสามารถทำได้ อีกอย่างหนึ่งก็คือประชากรลาวมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชายผู้หญิงจึงเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศได้ในทุกระดับชั้นและทุกแขนงการ

กล่าวโดยสรุป โครงการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนท้องถิ่นในเมืองวิไลบูลีและการดำเนินโครงการยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนายทุนและชาวบ้านตัวเล็กตัวน้อยทั้งหลายที่ไม่มีสิทธิมีเสียงในการโต้แย้งหรือต่อรองใดๆ ทั้งสิ้น อำนาจที่นายทุนมีก็เปรียบกับอำนาจรัฐที่คอยสนับสนุนเหมือนอยู่ทำให้ชาวบ้านถูกผลักออกจากกระบวนการการตัดสินใจในการเลือกรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและมีความยั่งยืนสำหรับตนเอง นอกจากนี้โครงการฯ ยังทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังมีอำนาจในการตัดสินใจน้อยกว่าผู้ชาย และยังคงพึ่งพาผู้ชายในทางเศรษฐกิจอยู่เช่นเดิม